

I. Elektrokémiai eljárások – katódos redukció.

Ammónium-vanádium-timsó ($\text{NH}_4\text{V}^{\text{III}}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$) és

diammónium-vanádium(II)-diszulfát ($(\text{NH}_4)_2\text{V}^{\text{II}}(\text{SO}_4)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$) előállítása

1. BEVEZETÉS

Az ötödik oszlopba tartozó átmenetifém-atomok (V, Nb, Ta) ns^2 külső elektronjaik mellett már három $(n-1)d$ elektronjuk is van. Ennek az összesen öt vegyértékelektronnak az energiája azonban elég közel esik egymáshoz, sőt a nióbium külső elektronkonfigurációja valójában $4d^45s^1$. A vegyértékelektronok, azaz a kovalens kötés kialakítására képes elektronok közel azonos energiaszintje következtében az ötödik csoport átmenetifém-atomjainak oxidációs foka 0 és +5 között változhat. Különösen fontos ez a vanádium esetében, melynek – főként komplex vegyületeiben – alacsony oxidációs számú alakjai is stabilisak lehetnek. Erre láthatunk példát az ammónium-vanádium-timsó és a diammónium-vanádium-diszulfát előállítása során, ahol a vanádium oxidációs száma +3, illetve +2

Az ammónium-vanádium-timsó előállítása ammónium-metavanadát (NH_4VO_3) kénsavas oldatának részben kémiai, részben elektrolitikus redukciójával történik. Első lépésben a V(V)-öt SO_2 gáz segítségével V(IV)-gyé redukáljuk, majd a V(III) állapotot ólomelektrodok közötti elektrolízissel hozzuk létre.

Hasonlóan járunk el diammónium-vanádium(II)-diszulfát előállítása során is azzal a különbséggel, hogy az elektrolízist hosszabb ideig folytatjuk, valamint a V(II) vegyület oxigénérzékenysége miatt inert atmoszférában dolgozunk.

A redukció előrehaladtát mindkét esetben permanganometriás titrálással ellenőrizzük.

2. ELVÉGZENDŐ FELADAT

- Ammónium-vanádium-timsó előállítása – 3 óra
- Diammónium-vanádium(II)-diszulfát előállítása – 4 óra

3. KÍSÉRLETI BERENDEZÉS

100 cm^3 -es Erlenmeyer lombik, csiszolatos gázfejlesztő készülék, 200 cm^3 -es főzőpohár, mázatlan agyag diafragma, üvegszűrő, osztott pipetta, buretta, vákuum-exszikkátor, 2 db ólomelektrod, tolóellenállás, árammérő.

4. FELHASZNÁLT ANYAGOK – BALESETVÉDELMI TUDNIVALÓK

anyag	móltöm.	ρ (gcm^{-3})	op., fp ($^{\circ}\text{C}$)	felhasznált (mmol)	bemérendő (g, cm^3)	R kódok	S kódok
NH_4VO_3	116,98	2,326		42,8	5 g	23/24/25-36/37-41-40	45-26-36/37/39-28
ccH_2SO_4	98,08	1,84			50 cm^3	35	26-30-45
Na_2SO_3	126,04	2,630			kb. 15 g	22-36/38-40	22-26-36
0,1n KMnO_4 old.	158,04					23/24/25-36/37/38	26-27-36/37/39
CO_2 gáz	44,01		-78,5				38

- *A gyakorlat során végig fülkében dolgozzunk!*
- *Feltétlenül tartsuk be a tolóellenálláson feltüntetett maximális áramerősség értéket!*
- *A cellára ne kapcsoljunk feszültséget addig, amíg az összeállítást nem mutattuk meg a gyakorlatvezetőnek!*

5. A GYAKORLAT MENETE

Ammónium-vanádium-timsó előállítása

Egy 100 cm³-es főzőpohárban kétszeresére felhígítunk 10 cm³ tömény kénsavat. Az oldatban – SO₂ gáz folyamatos bevezetése mellett – kis részletekben oldjunk fel 5 g ammónium-metavanadátot (NH₄VO₃). A gázt csiszolatos gázfejlesztőben nátrium-szulfit vizes pépjére csepegtetett tömény kénsavval állítjuk elő. A vanádium(V)-tartalmú narancssárga oldat a redukció hatására megkékül. Az utolsó részlet feloldása után várjuk meg, amíg az oldat tiszta mélykék színű lesz. Ha az adagolást nem kellően lassan végezzük, a képződő vanádiumsav dehidratálódhat, és a kiváló vanádium-pentoxid gél csak nagyon nehezen redukálódik. A redukció befejeztével a SO₂ feleslege CO₂ bevezetésével és enyhe melegítéssel üzhető el.

Egy 200 cm³-es főzőpohárba mázatlan agyaghenger diafragmát állítunk. A diafragma külső fala köré helyezük az ólom katódot, míg belsejébe a szintén ólomból készült anódot. A katódtérbe (a diafragmán kívülre) a fent leírt módon elkészített oldatot öntjük, míg az anódtérbe 33%-os kénsavval töltjük fel úgy, hogy a két folyadék szintje azonos legyen.

A cellát sorba kötött tolóellenállás segítségével kapcsoljuk rá az egyenfeszültségű hálózatra. A katód felületét és a maximális elérhető áramerősséget alapul véve állítsunk be 0,08–0,1 A/cm² áramsűrűségnek megfelelő áramerősséget.

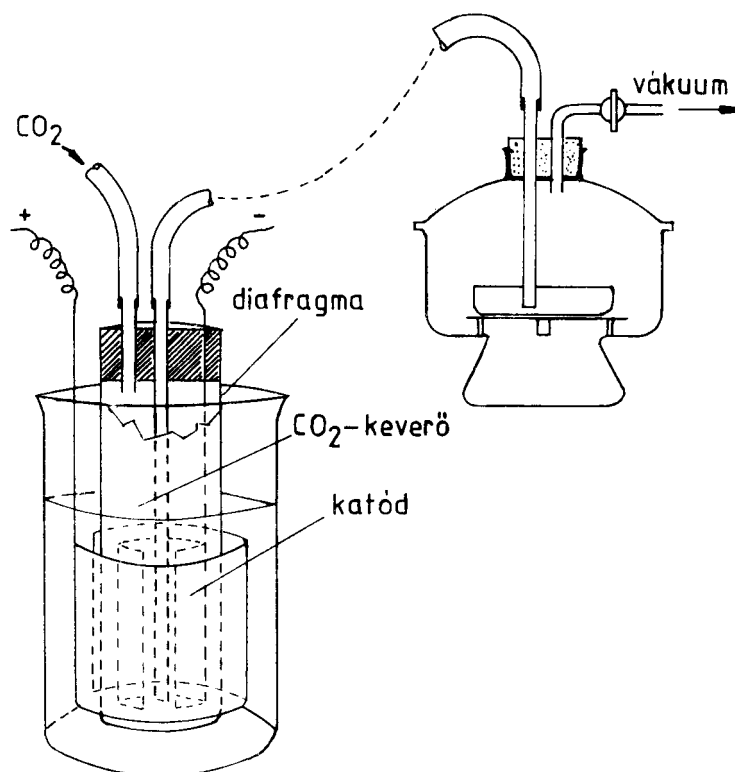
Elektrolízis közben időnként titrálással ellenőrizzük a reakció előrehaladtát. Néhány tized cm³ mintát veszünk a katódtérből, vízzel felhígítjuk, majd 0,1 n KMnO₄ oldattal megtitráljuk (a vanádium így V(V)-ig oxidálódik). A megtitrált oldatot ezután kén-dioxid bevezetéssel V(IV) állapotig visszaredukáljuk, gondosan SO₂-mentesítjük, majd újra megtitráljuk. A redukció akkor ment végbe teljesen V(III) állapotig, ha a két fogyás aránya eléri a 2:1 értéket. Ekkor az elektrolízist abbahagyjuk.

A katódtér tartalmát jéggel hűtött főzőpohárba öntjük, az oldatot izomorf timsókristállyal beoltjuk, és a zöld színű vanádium-timsót kikristályosítjuk. A kristályokat üvegszűrőn szűrjük, kevés jéghideg desztillált vízzel mossuk, majd levegőn szárítjuk.

Diammónium-vanádium(II)-diszulfát előállítása

Az elektrolizáló cella összeállításáig a vanádium-timsónál leírtak szerint járunk el. A V(II) állapot erős oxigénérzékenysége miatt azonban a diafragmán belüli rész lesz a katód, míg a külső térrész az anód. Így belülre töltjük a V(IV) tartalmú oldatot, kívülre a 33%-os kénsavat. A katódtérbe a diafragmába dugott átfúrt gumidugóval látjuk el, melyben a furatok biztosítják az ólomelektrod rögzítését, és a CO₂ védőgáz be- és kivezetését. A katód felületét, és a tolóellenálláson megengedett maximális áramerősséget figyelembe véve max. 0,1 A/cm²-es áramsűrűséggel elektrolizálunk. A redukció előrehaladtát ismét KMnO₄-os titrálással ellenőrizzük. 3:1-es fogyásnál kevés (NH₄)₂SO₄-ot adunk az elektrolithoz, és még néhány percig folytatjuk az elektrolízist.

Az áram kikapcsolása után a berendezést inert atmoszférában hagyjuk lehűlni, majd a V(II) tartalmú oldatot az I./1. ábrán látható összeállítás segítségével vákuum exsikkátorba juttatjuk. A kivált kristályokat oxigénmentes atmoszférában szűrjük és szárítjuk, majd leforrasztott ampullában tároljuk.

I./1. ábra Az oxigén érzékeny V(II)-tartalmú oldat vákuum-exszikkátorba juttatása

6. A TERMÉK AZONOSÍTÁSA

Az ammónium-vanádium timsó színe a vanádium pontos oxidációs állapotától függően különböző zöld árnyalatú lehet. Op. = 49 °C (kristályvizében megolvad). 20 °C-on 100 cm³ víz 28,45 g kristályt old.

7. KÉRDÉSEK

1. Írja fel a V(V) kén-dioxiddal történő redukciójának rendezett reakcióegyenletét!
2. Írja fel a permanganátos titrálás rendezett reakcióegyenletét!
3. Miért éppen ólomelektrodot alkalmazunk a gyakorlat során?
4. Soroljon fel néhány izomorf timsót! Mi a szerkezeti feltétele az izomorfriának?
5. Mik a *Tutton*-sók, és mi a jelentőségük?